

УДК 378.091.3

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/55-1-36>

Надія ВАСИНЬОВА,

orcid.org/0000-0002-7019-0247

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри публічної служби та управління навчальними й соціальними закладами

Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

(Полтава, Україна) ned1235@ukr.net

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ: ДОСВІД І СУЧАСНІ ВИМОГИ

Заклади вищої освіти в Україні у наслідок збройної агресії Російської федерації з 24 лютого 2022 року здійснюють навчання в дистанційній формі, з використанням доступних засобів зв'язку, що вимагає особливих вимог до проведення занять та забезпечення достатнього рівня якості освіти.

Наразі до найбільш гострих проблем належить формування психологічної установки до навчання, стимулювання здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня до навчання, зокрема самостійної роботи. Спираючись на специфіку сучасної організації навчання, а також стрімкий розвиток інформаційних і комунікаційних технологій, автором визначено певні протиріччя, які визначають проблему дослідження та актуалізують питання організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти, крім того, зазначено, що у даний час оптимізація цього процесу є своєчасною вимогою.

На основі теоретичного та практичного досвіду обґрунтовано ефективні форми організації самостійної роботи здобувачів закладу вищої освіти другого (магістерського) рівня, які сприяють найбільш повній реалізації мети навчання. Крім того, окреслено шляхи вдосконалення планування самостійної роботи, основні принципи її організації, за умов яких викладач зможе забезпечити ефективну організацію навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти, виключити більшість перешкод самопідготовки.

Автором зазначено, що не менш важливу роль під час планування самостійної роботи відіграє забезпечення певної взаємозалежності, тобто можливості використання отриманих результатів виконаних завдань у майбутньому (написанні кваліфікаційної роботи, тез, індивідуальних проєктів тощо), що також визначає мотиви. Але підкреслено, що в цей час корисно акцентувати увагу на спілкуванні, стабілізації психологічного стану, зокрема домогтися соціальної згуртованості здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: *самостійна робота; досвід організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня; сучасні вимоги.*

Nadiia VASYNOVA,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor;

Associate Professor at the Department of Public Service and Management of Educational and Social Institutions

Luhansk Taras Shevchenko National University

(Poltava, Ukraine) ned1235@ukr.net

ORGANIZATION OF INDEPENDENT WORK OF SECOND (MASTER'S) LEVEL STUDENTS: PRACTICE AND MODERN REQUIREMENTS

Due to the invasion of the Russian Federation, starting from February 24, 2022, institutions of higher education in Ukraine carry out education activities remotely, using available means of communication, which implies special requirements for conducting classes and ensuring a sufficient level of quality of education.

Currently, the most acute problems include the formation of a mental attitude to learning, the stimulation of second (master's) level students to study, in particular, to be engaged in independent work. Based on the specifics of the modern organization of education, as well as on the rapid development of information and communication technologies, the author has identified certain contradictions that lay behind the problem of the research and actualize the issue of organizing the independent work of students of higher education. In addition to this, it has been outlined that the optimization of this process is a current requirement.

On the basis of theoretical experience and practice, the effective forms of organization of independent work of students of the second (master's) level of higher education, that contribute to the most complete realization of the learning goal, have been substantiated. In addition, the author has identified the ways to improve the planning of independent work, the basic principles of its organization, under which the teacher will be able to ensure the effective organization of educational and cognitive activities of higher education students, to exclude most of the obstacles to self-training.

The author has outlined that while planning an independent work it is also important to ensure a certain interdependence, that is, the possibility of using the results of the completed tasks in the future (writing qualification work, theses, individual projects, etc.), which also determines the motives. But it has been emphasized that at this time it is useful to focus on communication, stabilization of the psychological state, in particular, to achieve social cohesion of higher education students.

Key words: *independent work; practice of the organization of independent work for second (master's) level students; modern requirements.*

Постановка проблеми. Унаслідок збройної агресії Російської федерації з 24 лютого 2022 року в Україні оголошено воєнний стан. За цих умов усі заклади освіти, зокрема й заклади вищої освіти (далі ЗВО), здійснюють навчання в дистанційній формі, з використанням доступних засобів зв'язку, що вимагає особливих вимог до проведення занять та забезпечення достатнього рівня якості освіти. Проте університетам важко працювати в умовах підвищених обмежень мобільності. За сучасних умов украї необхідним є збирання воєдино низки навчальних інструментів, які можуть бути негайно застосовані освітянами та органами влади у сфері освіти, а також організаційно-методичного забезпечення самостійної роботи та можливих форм ефективної організації навчально-пізнавальної діяльності. Тому окреслена науково-методична проблема потребує всебічного та системного дослідження. Крім того, на нашу думку, між організацією самостійної роботи та дистанційним навчанням є певна взаємозалежність, самостійне навчання є основою дистанційного. Тому є висока ймовірність, що правильне організаційно-методичне забезпечення самостійної роботи здобувачів вищої освіти є запорукою підвищення якості дистанційного навчання.

Специфіка сучасної організації навчання, а також стрімкий розвиток інформаційних і комунікаційних технологій визначає певні протиріччя між:

- необхідністю університетів оптимізувати самостійну роботу здобувачів вищої освіти й не розробленістю технології її реалізації та обмеженими можливостями здобувачів ЗВО;

- популярністю дистанційного навчання, заснованого на збільшенні частки самостійної роботи здобувачів вищої освіти, та зростанням проблематики педагогічного забезпечення ефективної організації самостійної роботи (відсутністю методичного супроводу, варіативності завдань тощо).

Окреслені протиріччя визначають проблему дослідження та актуалізують питання організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти, крім того, наразі оптимізація цього процесу є своєчасною вимогою.

Мета статті – на основі теоретичного та практичного досвіду обґрунтувати ефективні форми організації самостійної роботи здобувачів ЗВО

другого (магістерського) рівня, які сприяють найбільш повній реалізації мети навчання.

До завдань належить:

- проаналізувати проблему організації самостійної роботи у психолого-педагогічній і науково-методичній літературі;

- охарактеризувати переваги обґрунтованих завдань до самостійної роботи;

- окреслити аспекти, за умов яких викладач зможе забезпечити ефективну організацію самостійної роботи здобувачів та виключити більшість перешкод самопідготовки.

Аналіз досліджень. Увага закладів вищої освіти до питань ефективної організації самостійної роботи студентів посилилася у 1999 році в умовах переходу до Болонського процесу. Напрями оптимізації самостійної роботи в умовах реалізації Болонської декларації у своїх працях обґрунтовують В. Євдокимов, О. Захаров, В. Кремень, Л. Наумова, О. Рощина, І. Прокопенко та інші; дослідження різних аспектів самостійної роботи знайшли відображення в наукових доробках Ю. Безрученкова, Л. Головка, Л. Гули, Т. Картель, О. Кречотень, В. Лучкевич, Г. Кемінь, О. Мармази, О. Петришина та інших. Дослідники Л. Тюптя, М. Точиліна, А. Точилін, І. Іванова, Е. Строгонова, Т. Філіпенко обґрунтовують практичні підходи до організації та проведення самостійної роботи здобувачів вищої освіти в умовах інформаційного навчального середовища, зокрема розкривають умови ефективної її організації з використанням дистанційних навчальних технологій.

Виклад основного матеріалу. У системі вищої освіти особливе місце займає багаторівнева підготовка кадрів, у якій магістратура є другим рівнем вищої освіти. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» другий (магістерський) рівень вищої освіти відповідає сьомому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою поглиблених теоретичних та/або практичних знань, умінь, навичок за обраною спеціальністю (чи спеціалізацією), загальних засад методології наукової та/або професійної діяльності, інших компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності (Про вищу освіту, 2014).

Магістерська підготовка характеризується зростанням самостійності здобувачів вищої освіти, а саме збільшенням відсотка, відведеного на самоосвіту, активним залученням до дослідницької діяльності, а звідси – збільшенням аудиторних годин, відведених на самостійну роботу.

Обсяг самостійної та індивідуальної роботи передбачає врахування всіх видів позааудиторних занять здобувачів, які планує викладач. Цікавим є той факт, що співвідношення аудиторних годин і годин, що виділяються на самостійну роботу в Європі та Америці, становить 1:2, а в низці університетів – 1:3, проте як у нас є приклади співвідношення 1:1. Навчальний час для самостійної роботи повинен становити не менше 1/3 та не більше 2/3 загального обсягу навчального часу, відведеного для вивчення конкретної навчальної дисципліни: 1:3 (30 кредитів = 10 ауд. год. + 20 сам. год.) (Положення, 1993).

Самостоятельную роботу студентів(СРС) можна аналізувати з точки зору окремих видів діяльності, підходів в обученні, форморганізації деятельности и др. СРС планується, вона зв'язана систематизацією, закріпленням и углублением теоретических знанійи умений, які застосовуються на практиці; для муються професійнікомпетенції, самостоятельность в мышлении.

У світовій педагогіці самостійна робота здобувача ЗВО є найефективнішим методом професійної підготовки майбутніх фахівців. Самостійно працюючи, здобувач освіти формує себе як особистість і засвоює необхідні знання, уміння та навички, набуває досвіду творчої і науково-інформаційної діяльності. Стрімке оновлення технологій вимагає високого рівня компетентності. Тому традиційна мета самостійної роботи повинна бути переорієнтована на розвиток внутрішньої та зовнішньої самоорганізації майбутнього фахівця (Капран, 2014).

Спираючись на вищезазначене, самостійна робота (СР) здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня є невід'ємною складовою навчального процесу, змістом якої є окремі види діяльності, освітні підходи та форми організації діяльності.

Відповідно до навчального плану кожного освітнього компонента, робота здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня розподіляється на аудиторну та самостійну. У свою чергу, розрізняють два види самостійної роботи в кредитно-модульній системі: аудиторну – це самостійна робота під безпосереднім керівництвом викладача, і позааудиторну – самостійна робота, запропонована викладачем, але виконується без його участі.

Основними формами організації освітнього процесу у ЗВО є аудиторні заняття, самостійна, індивідуальна робота, педагогічна практика, контрольні заходи, атестація здобувачів вищої освіти тощо.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти є наскрізною, до загальноприйнятих її форм належить: перегляд та опрацювання лекцій (складання конспекту); участь у семінарських заняттях, виконання практичних і лабораторних робіт; підготовка рефератів, доповідей, есе, виступів; виконання курсових, дипломних робіт; підготовка до модульного контролю та іспитів, поточного й рубіжного контролю навчальних досягнень здобувачів (з використанням тестів тощо) (Капран, 2104; Головка; Рудан, 2014).

Водночас В. Лучкевич та Г. Кемінь (Лучкевич, Кемінь, 2013) наголошують, що в навчальному процесі доречним буде використання таких інтерактивних методів навчання, як ділові ігри, дискусії, аналіз професійних ситуацій, виконання творчих проєктів, дослідницькі, проблемні та пошукові методи тощо.

Утім, до зазначених видів самостійної роботи слушно додати аналіз довідково-інформаційних документів, зокрема з основних освітніх компонентів. Уважаємо, що виконання подібного завдання може полягати в підборі нормативно-правової, методичної бази, періодичних видань, навчальних посібників, наприклад, за останні 3 – 5 років, що розкривають проблематику певного освітнього компонента; написанні резюме до літератури тощо. Подібне завдання буде в нагоді не лише при вивченні певного освітнього компонента, але ж й під час написання статті, кваліфікаційної роботи тощо. Зокрема, для формування практичних і професійних навичок необхідно викладачу звертати увагу на вирішення завдань і вправ за моделлю; креслення та опис схем (зокрема, оформлення схем до проаналізованого матеріалу; складання таблиць з метою систематизації матеріалу); вирішення ситуативних та професійних проблем; проведення опитувань і досліджень тощо.

Тому спираючись на те, що самостійна робота – це запланована діяльність, пов'язана з систематизацією, закріпленням та поглибленням теоретичних знань і навичок, які в перспективі застосовуються на практиці, важливо наголосити на необхідності використання в освітньому процесі різноманітних її форм. На нашу думку, це дає можливість не лише засвоїти навчальний матеріал певного освітнього компонента, але й закріпити знання теоретичного матеріалу, використовуючи необхідний інструментарій практичним шляхом (вирішення завдань,

виконання контрольних робіт, тестів для самоперевірки); застосування отриманих знань та практичних навичок для аналізу ситуації та визначення правильного рішення (підготовка до групової дискусії, робота в рамках ділової гри, письмовий аналіз конкретної ситуації, розробка проєктів тощо); застосування отриманих знань та вмінь для формування власної позиції, теорії, моделі (написання статей, тез, науково-дослідної роботи, зокрема кваліфікаційної роботи) тощо.

Не менш важливу роль під час планування самостійної роботи відіграє забезпечення певної взаємозалежності, тобто можливості використання отриманих результатів виконаних завдань у майбутньому (написанні кваліфікаційної роботи, тез, індивідуальних проєктів тощо), що також визначає мотиви. Крім того, у рамках певного освітнього компонента викладачеві доречно створювати навчальні ситуації, які дозволяють здобувачам застосовувати свій досвід та вчитися на основі досвіду інших, тим паче, коли йдеться про здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня.

Отже, спираючись на власний досвід, наведемо приклади використання окремих форм самостійної роботи здобувачів ЗВО другого (магістерського) рівня:

1. Виконання тренінгових вправ, *наприклад, з курсу «Управління інноваційним розвитком організації» студентам пропонується пройти «Тренінг ефективності – ефективний для всіх»; «Делегування повноважень як запорука ефективного управління інноваційним розвитком» тощо.*

2. Тестування для самоконтролю, *наприклад, з курсу «Тайм-менеджмент» студентам пропонується пройти тестування на визначення рівня самостійності, «Уміння раціонально використовувати час», «Управління часом».*

3. Підготовка наукових доповідей для участі в наукових студентських конференціях.

4. Екскурсії, виїзд на виробництво.

5. Підготовка до занять, що проводяться з використанням активних форм навчання (круглі столи, диспути, ділові ігри), вирішення кейсів. Цінним може стати наставництво, коли певні завдання будуть розв'язувати два здобувачі ЗВО, але один – із практичним досвідом роботи, а інший – ні. Головною метою цієї форми самостійної роботи є передача досвіду.

6. Виконання вправ на самомотивацію, розроблення програми саморозвитку.

7. Виконання проєктних завдань, мікродосліджень (як індивідуальних, так і колективних), *наприклад: з курсу «Управління інноваційним розвитком організації» пропонується розробка та*

захист проєкту впровадження інновації в організації (соціальному закладі / закладі освіти) (Складання карти оцінки здібностей керівника, учителя до інноваційної діяльності).

З курсу «Етика у публічному управлінні» студентам пропонується знайти в мережі Інтернет етичні кодекси поведінки державних службовців, проаналізувати їх (структуру, зміст), вивчити практику забезпечення етики поведінки працівників державної служби та, спираючись на результати аналізу, розробити власний документ.

Для вивчення практики діяльності державної служби розробити анкети для опитування працівників, керівників, громадян, методики аналізу документів установи, методики спостереження.

З курсу «Соціальний менеджмент» пропонується розробити професіограму за займаною посадою. З навчальної дисципліни «Кадровий менеджмент» – скласти оперативний план роботи з персоналом конкретної організації за місцем роботи (проходження практики / стажування).

За рекомендованим планом-змістом:

1. Загальна характеристика об'єкта дослідження.

2. Схема організаційної структури системи управління персоналом.

3. Планування кадрової роботи: планування потреб у кадрах; оцінювання результатів діяльності; адаптація персоналу; навчання персоналу; кар'єрний ріст кожного спеціаліста; мотивація персоналу й т. ін.

4. Характеристика виявлених проблем (недоліків) планування, прогнозування комплектування та навчання персоналу.

5. Пропозиції щодо вдосконалення кадрової роботи організації. Нетрадиційні методи професійного відбору персоналу.

З курсу «Кадрове діловодство в органах державної влади та місцевого самоврядування» на базі вихідних відомостей конкретної організації (за місцем роботи або проходження стажування) проаналізувати проблемні питання за таким рекомендованим планом-змістом:

1. Загальна характеристика об'єкта дослідження.

2. Характеристика організації діловодства (види документів, їх характеристика; порядок проходження та виконання вхідних документів; порядок проходження та виконання вихідних та внутрішніх документів; реєстрація документів; контроль за виконанням документів; організація служби документаційного забезпечення; організація кадрового діловодства (кадрова служба); система електронного документообігу).

3. Характеристика виявлених проблем (недоліків) в організації діловодства.

3.1. Пропозиції щодо покращення якості та раціоналізації діловодства (кадрового діловодства) в органах державного управління та місцевого самоврядування.

4. Висновки.

5. Використана література.

Примітка: Наведений план-зміст є рекомендованим, тобто здобувач ЗВО другого (магістерського) рівня сам може його змінювати відносно об'єкта дослідження та особливостей ведення діловодства.

Проте, вище окреслений перелік завдань до самостійної роботи не є вичерпним, він може доповнюватися та змінюватися залежно від унесення змін до змісту певного освітнього компонента, варіативності визначених годин, форми навчання тощо. Також зазначені вище завдання можна розподілити за рівнями складності та шкалою оцінювання: можливо, хтось зі здобувачів ЗВО претендує на достатньо високий бал. Окремі види робіт можна виносити не лише на самостійне опрацювання, але й на практичні, семінарські заняття, зокрема й для роботи в мінігрупах тощо.

Отже, використання в освітньому процесі зазначених форм навчальної роботи має певні переваги, а саме:

1. Виключає звертання до наукової літератури, де є готові відповіді, а, навпаки, сприяє творчій діяльності, розумовій активності, розвитку креативності.

2. Змістовні та логічні зв'язки з іншими дисциплінами навчального плану. Студентам для якісного виконання завдання потрібно звернутися до матеріалів інших навчальних дисциплін, наприклад: «Методологія та методи наукового дослідження», «Теоретичні та практичні засади управління соціальним закладом / навчальним закладом», «Психологічні засади та комунікаційні технології управління соціальним закладом / навчальним закладом», «Публічна комунікація і ділова мова в публічному управлінні» тощо.

3. Поступове віддалення викладача до позиції консультанта, а надалі – спостерігача пізнавальної діяльності.

4. Перехід від контролю з боку викладача до самоконтролю здобувачів вищої освіти.

5. Є підґрунтям для виконання більш складних форм робіт у майбутньому, як-от: написання кваліфікаційної роботи (постати певним розділом), проходження державної атестації, накопичення матеріалу для участі в певних проектах (Всеукраїнських студентських конкурсів). Це, на нашу

думку, є мотивувальним чинником для активізації цього процесу.

Таким чином, різноманіття організаційних форм і методів самостійної роботи, використовуючи при цьому сучасне методичне забезпечення, інформаційні технології, дають викладачу широкі можливості для визначення індивідуальної траєкторії навчання здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня з урахуванням їх особистісних здібностей, запитів, прагнення досягнення навчальних цілей, професійного зростання та самовдосконалення.

Висновки. Наразі можна констатувати, що настав якісно новий етап розв'язання проблеми організації освітнього процесу у ЗВО, зокрема організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня. В умовах сьогодення роль навичок самостійності здобувачів вищої освіти значно зросла. Очевидно, що самостійність – одна з найголовніших якостей здобувачів, є найважливішою умовою успішного навчання. Чим вищий рівень самостійності, тим легше дається їм засвоєння освітніх компонентів, ефективнішою є навчальна діяльність тощо.

Також спираючись на обставини, а саме збройної агресії Російської федерації, особливе значення має педагогічне забезпечення самостійної роботи здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня, формування психологічної установки до навчання, зокрема й до його продовження. Спрямування здобувачів вищої освіти на самостійне вивчення, опрацювання матеріалу, виконання практичних завдань є певним заходом переключення їх уваги від того, що відбувається в країні. Припускаємо, що забезпечення принципу взаємозалежності від виконаних завдань до самостійної роботи та чергових видів робіт (написання кваліфікаційної роботи, тез, індивідуальних проєктів тощо) підвищить мотивацію до виконання пропонує робіт, зокрема навчання в цілому.

Проте зрозуміло, що визначальним чинником під час активізації воєнних дій є забезпечення базових потреб людини (достатня кількість сну, їжі тощо), стовідсоткова концентрація мислення неможлива. У такому разі необхідно не перенавантажувати здобувачів вищої освіти завданнями, за можливістю у певний період виключити негативні бали задля підтримки та збереження взаємозв'язку. Власне тому в цей час корисно акцентувати увагу на спілкуванні, стабілізації психологічного стану, зокрема домогтися соціальної згуртованості.

Подальших досліджень потребують питання щодо організації самостійної роботи в умовах

інформаційного навчального середовища, застосування інформаційно-комунікаційних технологій, які можуть активізувати самоосвітню діяльність здобувачів вищої освіти. Зокрема,

висвітлення досвіду використання освітньої платформи moodle задля організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головка Л. О. Самостійна робота студентів: шлях до підвищення якості знань. URL: <http://www.uk.x-pdf.ru/5mehnika/1595874-4-samostiyna-robota-studentiv-shlyah-pidvischennya-yakosti-znan-golovko-lidiya-olegivna-metodist-bilocerktivskogo-medichnog.php> (дата звернення: 05.09.2022).
2. Капран С. Б. Організація самостійної роботи майбутніх організаторів діловодства (державні установи). *Молодий вчений*. 2014. № 2(5). С. 112–115. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32309821.pdf> (дата звернення: 15.09.2022).
3. Лучкевич В. В., Кемін Г. М. Організація самостійної роботи студентів у процесі навчання іноземної мови у вищій школі. *Вісн. Чернігів. нац. пед. ун-ту. Педагогічні науки*. 2013. Вип. 108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_2_108_44 (дата звернення: 12.09.2022).
4. Мармаза О. І. Самостійна робота як ефективний засіб професійного розвитку студента. *Модернізація освітнього процесу в Інституті підвищення кваліфікації, перепідготовки* : матеріали методолог. семінару / ХНПУ ім. Г. С. Сковороди ; за заг. ред. проф. Р. І. Черновол-Ткаченко. Харків : Щедра садиба плюс, 2016. С. 19–34.
5. Положення про самостійну роботу студентів URL: <https://hvzt.pdaa.edu.ua/content/polozhennya-pro-spartakiadi> (дата звернення: 09.09.2022).
6. Про вищу освіту : Закон України від 01 лип. 2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/> (дата звернення: 09.09.2022).
7. Рудан В. Я. Методичні проблеми самостійної роботи студентів. 2014. URL: <https://www.wunu.edu.ua/news/3551-vdbuvnya-metodichniy-semnar-metodichn-problemi-samostynoyi-roboti-studentv.html> (дата звернення: 09.09.2022).

REFERENCES

1. Holovko L. O. Samostiina robota studentiv: shliakh do pidvyshchennia yakosti znan [Independent work of students: the way to improve the quality of knowledge]. URL: <http://www.uk.x-pdf.ru/5mehnika/1595874-4-samostiyna-robotastudentiv-shlyah-pidvischennya-yakosti-znan-golovko-lidiya-olegivna-metodist-bilocerktivskogo-medichnog.php>
2. Kapran S. B. Orhanizatsiia samostiinoi roboty maibutnikh orhanizatoriv dilovodstva (derzhavni ustanovy) [Organization of independent work of future organizers of record keeping (state institutions)]. *Molodyi vchenyi*. 2014. № 2(5). Pp. 112-115. Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/32309821.pdf>
3. Luchkevych V. V., Kemin, H. M. Orhanizatsiia samostiinoi roboty studentiv u protsesi navchannia inozemnoi movy u vyshchii shkoli [Organization of students' independent work in the process of learning a foreign language in higher education] *Visn. Chernihiv. nats. ped. un-tu. Pedagogichni nauky*. 2013. Vyp. 108 Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_2_108_44 [in Ukrainian].
4. Marmaza O. I. Samostiina robota yak efektyvnyi zasib profesiinoho rozvytku studenta. [Independent work as an effective means of professional development of the student]. *Modernizatsiia osvitnoho protsesu v Instytuti pidvyshchennia kvalifikatsii, perepidhotovky* : materialy metodoloh. seminaru / KhNPU im. H. S. Skovorody ; za zah. red. prof. R. I. Chernovol-Tkachenko. Kharkiv : Shchedra sadyba plus. 2016. Pp. 19–34. [in Ukrainian].
5. Polozhennia pro samostiinu robotu studentiv [Regulations on independent work of students]. Retrieved from <https://hvzt.pdaa.edu.ua/content/polozhennya-pro-spartakiadi>
6. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 01 lyp. 2014. № 1556-VII. [On higher education: Law of Ukraine dated July 1 2014]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/>
7. Rudan V. Ya. Metodichni problemy samostiinoi roboty studentiv [Methodological problems of students' independent work]. 2014. Retrieved from <https://www.wunu.edu.ua/news/3551-vdbuvnya-metodichniy-semnar-metodichn-problemi-samostynoyi-roboti-studentv.html>